

תשבץ ירושלמי

סיפור מאת בן-ציון יהושע

בלילה שלאחר החופה ישב שמשון ופתר תשבצים. ניסה וניסה ולא הצליח למצוא פתרון להגדרה: 'שומר הנשים בהרמון המלך'. באשמורת האחרונה שקע בשינה עמוקה שממנה התעורר רק כשראה לנגד עיניו את שלושת אחיה הגברתנים של אשתו שמחה ניצבים למראשותיו כמו משלחת מלאכים רעים.

ואילו על שמחה הכלה ועל בני משפחתה עבר לילה של ציפיות ושל שברון לב. באור ראשון ביקשו זקנות השבט להשמיע כמקובל במחוזותינו צהלולי שמחה קמאיים, קולות 'קולולו' גבוהים, הבוקעים מגלגולי לשון מיומנים בזמן הצגת הסדין המוכתם בדם הבתולים. אולם בבוקר הנורא הזה נמצאו זקנות השבט חסרות תעסוקה. "אין סדין ואין בְּטִיחַ", אמרה זקנה אחת ונשמטה לביתה ללא תמורה ובזעקות שבר, שעוררו מתים מקברם. בעקבותיה הסתלקו גם חברותיה הנכלמות.

כבר באור ראשון הקישו זקנות השבט על דלת חדר הכלולות ומצאו שאינה נעולה. שמשון החתן ישב ליד מנורת הנפט בעיניים מימיות ובראש רכון ונחירותיו מרעידות את זגוגיות החלון בקולות 'שברים' ו'תרועה'. בעוד זקנות השבט מרגילות את עיניהן לאפלולית החדר, יצאה הכלה שמחה לקראתן בחלוק משי, שכיסה טפח וגילה יותר מטפחיים: "הלוואי והייתי מתה ולא מתחתנת... שכבתי עירומה כל הלילה, וציפיתי שהציפור תבוא לקן... כל הלילה רעדתי מפחד ומקור. חיכיתי וחיכיתי ושמשון לא בא. הוא טייל בעולמות אחרים".

"שמעת?!", אומרת ויקטוריה, "היא שוכבת ומחכה שהציפור של המשיח יעשה לה ילד והפוסטמה אפילו לא מסתכל עליה. חנוכה שלי, זכרוננו לברכה, היה מה זה גבר. תשעה חודשים אחרי שהברבור שלו ביקר בקן כבר היה לי את ניסימיקו שיחיה".

"אבא שלי זכרוננו לברכה אמר שכתוב בגמרא שהכלה יודעת מה מצפה לה בליל החופה. גם החתן משתוקק ללילה הזה. רק שמשון, דער נעבעך, ישב ופתר תשבצים כל הלילה", אומרת שפּרִינְצָה.

"שמחה כפרה, לא יפה להסתובב עם בגד שקוף שרואים הכול ולדבר על הציפור של שמשון. מה יגידו השכנים?! זה לא עושה כבוד למשפחה שלך... שאלוהים יעזור לך, נשמה. יותר טוב שתשלחי אותו כבר עכשיו ואלוהים יעזור לך למצוא גבר אסלי, אחד משלנו, שעושה טוב לאישה שלו", אומרת יפה.

"הוא כל כך בחור טוב... שקט כזה... נשמה טובה... בהתחלת הלילה ראיתי שהוא לא בא, אמרתי לו: שמשון בוא לישון! הרגשתי שאני מדברת אל הַלְמָפָה. אמרתי לעצמי, אולי עוד כמה לילות הוא יקבל אומץ... אני פוחדת שהאחים שלי יהרגו אותו ממכות. אין להם אלוהים אלה! בסוף אני אשאר בלי אף אחד".

ב

עוד אלה יוצאות וזועקות בקולי קולות והשמועה על 'שמשון פותר התשבצים בליל חופתו' הגיעה לא רק לאוזני שכנות טובות לב אלא גם לאוזניהם הערלות של אחי הכלה – האחים רחמנוף. שרירנים אחד אחד, מקום ראשון במשקל כבד בהרמת משקלות ובהאבקות ב-Y.M.C.A.. שמם יצא לתהילה ברחביה ובקרבת הסבלים של רחוב

הסולל כמעבירי דירות מדופלמים בעיקר בחודש מוחרם¹. רק הם יכלו לשאת פסנתר כנף על הגב ובה בעת גם שולחן אוכל על זרועותיהם ובשעת הצורך הרימו גם את בעלת הבית. מי שחס על חייו לא התעסק איתם ושילם להם בעין יפה ובנפש חפצה, כדי לא לנוח בשלום על משכבו בטרם עת. שלישיית רחמנוף הגיעה מבושמת משתייה יתירה של ליל אמש, מתודלקת כיאות ומוכנה לבוא חשבון עם שמשון החתן, שהולך שולל לא רק את אחותם אלא את משפחת רחמנוף כולה.

כמה מהנשמות הטובות בחצרנו דווקא הבינו לליבו של החתן. שְפָרִינְצָה זעקה בעברית וביידיש, בביטחון מלא שהאחים רחמנוף לא מרימים יד על אישה. הם מכים רק גברים: "געוואלד, האחים רחמנוף, חוליגנים אחד אחד, גיבורים על חלשים. הם לקחו אברך אשכנזי ערירי וגלמוד, בלי אבא ובלי אימא, נתנו לו קצת נדבה והשיאו לו את שמחה, פרענקינה שגדולה עליו בכמה מספרים... מה, הם לא ידעו שהוא חלשלוש ושכל היום לומד גמרא בישיבה ובלילות פותר תשבצים? דאס מיידל און דער בחור זיינען שוין כ'אסן-קאלע...". לגלגה שְפָרִינְצָה והוסיפה: "שמשון דער נעבעך, מתחתן עם פרענקינה לוהטת. זיווג כזה הוא כמו ברד ביום חמסין... השמשון הזה לא שמע בקולי".

כששמעו האחים רחמנוף את זעקות השבר של זקנות השבט ואת היבבות החסודות של השכנות המתקהלות, פרצו לחדר הכלולות והכו מכות רצח את פותר התשבצים, גיסם ללילה אחד. הכתם הכחלחל

¹ ביישוב העברי, לפני קום מדינת ישראל, שימש המונח "מוחרם", החודש הראשון בלוח המוסלמי, במשמעות של מעבר דירה. לפי תקנות השלטון העות'מאני, דייר ששכר דירה ושהה בה למעלה משנה נחשב כדייר מוגן שאין לפנותו. התאריך הקובע היה 'מוחרם'. לפיכך נדרשו השוכרים במועד הזה להחליף ביניהם את הדירות, או למצוא דיור חלופי.

מתחת לעינו השמאלית, שהעניקו לו ברוחב ליבם, הוסיף מעט צבע לעינו השקועות ולפניו החיוורות של האברך דל הזקן.

"די תעזבו אותי לנפשי. מה אני אשם? בחיים לא ראיתי אישה בלי בגדים. אני נורא מפחד", צייץ שמשון בשארית כוחותיו.

שמחה הכלה, יצאה להגנת בעלה הטרי, מתחננת בפני אחיה: "אנחנו רחמנוף, רחמנים בני רחמנים, תעזבו את האומלל הזה. כל כך רציתם שאתחתן עם שמשון ועכשיו אתם הורגים אותו ממכות?"

"זה גבר זה? יש לו בקושי שלוש שערות בזקן ובין הרגליים מסתתר לו גוזל בלי פלומות. גבר אמתי יש לו פרווה בחזה ובגב. אל תדאגי שמחה, אנחנו נמצא לך גבר שכבר הביא ילדים לעולם..." , אומר אבו-יוסף, בכור האחים וראש הסבלים ברוחב הסולל.

"בן אלף, למה לא אמרת שאתה לא גבר? למה?", התלונן סימיקו, צעיר האחים.

ג

ואילו אנחנו, ילדי החצר, נעצנו פרצופינו בחלון המרושת, ראינו את ההמונים הנכנסים לדירת הכלולות ויוצאים ממנה בבושת פנים. שמענו את הצעקות ונהנינו מהמהלומות, רק לא הבנו מה פירוש הביטוי 'בן אלף...' ועוד פחות מכך מה פירוש 'אתה לא גבר', שאף אותו לא למדנו בשיעורי התלמוד של אדון עבוד. פה אחד החלטנו, נסים מזרחי ואני, שנשאל עוד היום את אדון עבוד, המורה שלנו בתלמוד תורה, לפשר המילים המוזרות ששמענו. חברי נסים מזרחי, החלוץ ההולך לפני

המחנה, נחשון בן עמינדב, קפץ קפיצה נחשונית וניגש שמח וטוב לב לאדון עבוד וללא היסוס שאל: "אדוני המורה, מה פירוש 'אתה בן אלף' ו'אתה לא גבר'." פניו של אדון עבוד חוורו והאדימו חליפות, זקנקן התיש שלו עלה וירד, ידיו רעדו וריר של זעם נטף משולי פיו. כהרף עין ציווה על משרתיו, בריוני הכיתה עמי ארצות מהררי אלף, הלומדים כבר שנתיים בכיתה, לכבול את רגליו של נסים מזרחי. אדון עבוד הצליף 'פאלאקה' במקל החזרן בחמת זעם על כפות רגליו של נסים מזרחי ומנה שלוש-עשרה מלקות בניגון של תשעה באב: "והוא. רחום. יכפר. עוון. ולא. ישחית. והרבה. להשיב. אפו. ולא. יעיר. כל. חמתו". התלמידים, עליזים מתרוננים, מנו יחד אתו כל מכה ומכה כבמקהלת מזמור שיר, לצלילי זעקות הכאב של נסים מזרחי: "אחת... שתיים... שלוש...". הלקח שלי להמשך החיים היה ברור: 'מוטב למות טיפש ולא לקפוץ ראש לבריכה יבשה ואוי למי ששואל שאלות המובילות הישר לגיהנום של אדון עבוד'.

ד

"תנו כבוד לתורה", הכריז חכם יחזקאל השמש, "פנו דרך לכבוד תורתו – חכם אלפנדרי השם ישמרהו ויחיהו!". חכם אלפנדרי העגלגל, לבוש גלימת חכמים שחורה ועל חזהו רקמת זהב של חכם באשי ומצנפת של כומר קופטי על ראשו וחברבורות של טבק מכתמים את שפמו ואת זקנו המלבינים. חכם אלפנדרי הילך ברקידה וביטל בכף ידו את דברי השבח שהרעיף עליו חכם יחזקאל השמש, שהיו כשמן בעצמותיו. הוא נזף

בשכנות המרכלות באצבע מאיימת: "אנשי רכיל היו כך למען שפוך דם... רחמנא ליצלן... כל המוציא שם רע על בת ישראל אין לו חלק ונחלה בעולם הבא... טוב שם משמן טוב".

חכם אלפנדרי נכנס בצעדי און לחדר הכלולות וראה מהומת אלוהים. הרס וכתמי דם על פניו של החתן המהולל. "רק אתמול קידשתי את הבחור הלז, דמתקרי שמשון, ואיחלתי לו ולכלתו שמחה, אריכות ימים ושנים ובנים זכרים, ומה עיניי רואות הבחור דן שוכב כפגר מובס על השטיח ומייבב ככלב מוכה... במטותא, ספרו לי על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון", ביקש חכם אלפנדרי.

"מורנו ורבנו חכם אלפנדרי", הסביר אבו-יוסף בכור האחים, "לבנו נקרע לגזרים על גורלה המר של אחותנו שלא הייתה לה שמחה אפילו יום אחד בחיים. כבודו ראה איזו חתונה עשינו לבר-הנידה הזה. המלך שלמה בכבודו ובעצמו לא זכה לצרמוניה כזאת ביום חתונתו וביום שמחת לבו. הוא קיבל מאתנו חדר מרוהט, שאפילו לרוטשילד לא היה ולא יהיה. אפילו ארון עם ארבע דלתות ועם מראות. עשרים חנוכיות נחושת קיבל, עשרה גביעים לקידוש, שטרות של אנגלו-פלסטינה בנק הביאו לו הסבלים של רחוב הסולל, סירים ומחבתות, צלחות וכוסות, פרימוס ופתיליה. חשבנו יבנה לאחותנו היתומה מאב ומאם בית יהודי לתפארת. קיבל הכול. לא החסרנו דבר. ומה נדרש ממנו להתענג בתענוגים יחד עם אחותנו שמחה, אבל שמשון הזה השאיר את שמחה שלנו אומללה בבתוליה. כל הלילה ישב לפתור תשבצים ומזמן לזמן השמיע נחרות של גמל. כבוד מורנו, השכן חכם יעקב אומר כי צריך להפקיע את החופה ולבטל את שטר הכתובה. הנה חמישים לירות לצדקה בשביל כבודו ותלמידי חכמים".

"רחמנא ליצלן, גבר-אין-אָיל, יושב ופותר תשבצים בליל חופתו. הריהו בבחינת מי שהסתלקה דעתו. ראוי שבית דין יכריז עוד היום על הפקעת החופה והקידושין והכלה תחזור לבית אביה בבתוליה. לפי ההלכה, אין אפשרות להפקיע נישואים אלא באמצעות גט. הנישואין פוקעים גם עם פטירת בן או בת הזוג. עם זאת, במקרים קיצוניים כגון במקרה החמור שהובא בפנינו, שהבעל, שבינתו הסתתרה, הסתיר את סודו הכמוס שאינו יכול לבוא על אשתו ולקיים עמה תשמיש המיטה, בכגון דא יכול בית הדין להפקיע את הנישואים. אם ירצה השם עוד היום בית הדין יקבע כי הקידושין היו "קידושי טעות" מעיקרם, מאחר שהוסתר סודו של הבחור. נוכל גם למצוא פגם בעדים שחתמו על הכתובה. יתר על כן, נכריז עליו כמי שלא הוכחה יהדותו בשעה שקידש את אשתו וממילא הקידושין אינם שרירים ואינם קיימים. עפרא דארעא. ותזכו למצוות בעבור הצדקה".

ה

האחים לבית רחמנוף שמעו את פסק ההלכה של חכם אלפנדרי ותוך רגעים אחדים רוקנו את החדר על כל תכולתו – רהיטים, מיטות, כרים וכסתות, ארון ארבע דלתות עם מראות, פרימוס ופתיליה, סירים ומחבתות, כוסות וצלחות. אספו את כל המתנות והמזומנים, שלפו מידו השמאלית השבורה של שמשון את שעון הזהב שהעניקו לו אמש ומאצבעה הנקועה של אחותם שמחה שלפו את טבעת "הרי את מקודשת". "יאללה, שמחה, תאספי את הבגדים שלך ותחזרי הביתה עד שנמצא לך חתן חדש, שיעשה לך ילד כמו שצריך", ציווה אבו יוסף, בכור האחים.

אט אט, קם שמשון על רגליו, חיפש כוס לשתות מים ולא מצא. הוא נאנח
אנחה קורעת לב בחדר הריק. שמחה הסתלקה עם כל הנדוניה שלה. גם
השכנים כבר התפזרו לכל רוח וחיכו לפרשה מסעירה חדשה.

שמשון חזר לשכב אפרקדן, יבב שעה ארוכה. גופו כאב מראש ועד כף
רגל, בטנו קרקרה ותחושה של רעב וצמא הציקה לו. לפתע נפתחה
הדלת ושמחה נכנסה:

"שמשון, מסכן שלי, אם האחים שלי ישמעו שבאתי אליך ועוד הבאתי לך
לאכול ולשתות הם יהרגו אותי. הבאתי לך ב'סיר המעלות', בשלוש
קומות, מרק חם, אורז עם בשר וקומפוט. גם כד של מים קרים וכוסות
הבאתי לך ואפילו חתיכת חלה שנשארה מהחופה. אתה יודע שמשון, כל
כך רציתי אותך ועדיין אני רוצה אותך, אבל האחים שלי מחליטים בשבילי.
אני פוחדת לפתוח את הפה בפניהם. בשעה הזאת בית הדין מפקיע את
הנישואין שלנו ואסור לנו להתייחד".

לבה של שמחה נחמץ למראה פניו המעונות של שמשון המכוסות בדם.
דמעה עקשנית זלגה מעינו הכחולה מוכת הסנוקרת. היא רכנה על
שמשון וקינחה במטלית בתנועות רכות שליטפו את פניו: "הלב שלי כואב
עליך. לא מגיע לך שמשון. כשהאחים שלי הציעו לי להתחתן אתך לא
רציתי לשמוע עליך, אבל לאט לאט ראיתי שאתה אברך מלומד, לומד כל
היום בישיבה ואפילו יודע לפתור תשבצים... אתה באמת בחור טוב.
בקושי שומעים אותך. אם לא הייתי רוצה ילד ממך לא היה אכפת לי
שתשאיר אותי בתולה ותמשיך לפתור תשבצים. שלושים שנה חייתי בלי
גבר, אתך אני מוכנה לחיות עוד שלושים שנה". שמשון נעץ את עינו
הפגועה בשדיה הגדולים של שמחה, שהשתקפו מבעד לחלוק המשי

ונגעו בחזהו. בקול רועד ממבוכה ובגמגום קל אמר: "שמחה, את דווקא בחורה טובה. מתחשבת. בחיים לא ראיתי אישה בלי בגדים. ככה עם שדיים גדולים. אני מפחד מאוד מגוף של אישה והכי הרבה אני פוחד מהאחים שלך. הם יהרגו אותי".

"אני חייבת לברוח מכאן מה שיותר מהר לפני שהם יתחילו להשתולל. למה אתה צוחק, שמשון?!"

"אני צוחק מתוך עצבות על החיים שלי. שלשום הייתי רווק, אתמול נשוי והיום גרוש ואני אפילו לא שווה גרוש. לפחות, עכשיו הדירה שלי מסוידת יפה בכחול ולבן."

לאחר צאתה של שמחה, נטל שמשון את ידיו, בירך 'המוציא לחם מן הארץ' וסעד מתוך 'סיר המעלות'. לאחר ששבו לו כוחותיו הוא בירך 'ברכת המזון', גהר על הרצפה ואסף את קרעי התשבצים. הוא צירף אותם זה לזה כתצרף והחידה הפשוטה, שהעסיקה את שמשון לילה שלם, מצאה לפתע את פתרונה: הסריס – הוא שומר הנשים בהרמון המלך.